

FROM THE ESTABLISHMENT OF THE REPUBLIC TO THE PRESENT TURKEY'S AGRICULTURAL SUPPORT POLICIES

CUMHURİYETİN KURULUŞUNDAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'NİN
TARIMSAL DESTEKLEME POLİTİKALARI¹

Özlem SÖKMEN GÜRÇAM²
Ömer Faruk AYDIN³

Abstract

Agriculture in Turkey in the period up to the present from the founding of the Republic, ensuring economic growth is considered as an important sector. But Turkey compared with many developed countries in the agricultural sector Turkey is seen as lagging behind in these countries. The reason for this situation is the increase in the proportion of agricultural products in developed countries in proportion to technology and that these countries are very successful in achieving efficiency as a result of implementing appropriate agricultural support policies. However, compared with developed countries, Turkey in the country before the republic, wars and subsequent years, as a result of many crises in the agricultural sector has not been successful enough. For the purpose of government to reduce this negative situation and improve the economy, starting with post-republic period and in the continuing it included agricultural support policies in economic policies. First, at the İzmir Economic Congress held on February 17, 1923 agricultural supports, which started with the abolition of tithes, were tried to be developed with development plans in the following periods. In this study, the agricultural support policies implemented with the establishment of the Republic will be explained and the date ranges which are considered very important in terms of agricultural support policies are determined and the agricultural supports intended to be implemented in the period to date will be explained.

Key Words: Agriculture, Agricultural Support, Turkey.

Özet

Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar geçen süreçte Türkiye'de tarım, ekonomik büyümenin sağlanmasında önemli bir sektör olarak kabul edilmektedir. Ancak Türkiye tarım sektörü konusunda birçok gelişmiş ülke ile karşılaştırıldığında Türkiye'nin bu ülkelerin gerisinde kaldığı görülmektedir. Bu durumun nedeni ise gelişmiş ülkelerde tarım ürünleri çeşidinin teknolojiyle orantılı olarak artması ve bu ülkelerin uygun tarımsal destekleme politikalarını uygulamaları sonucunda verimliliğin sağlanması konusunda oldukça başarılı olmalarıdır. Ancak Türkiye gelişmiş ülkeler ile kıyaslandığında ülkede cumhuriyet öncesinde savaşlar ve sonraki yıllarda birçok kriz yaşanması neticesinde tarım sektöründe yeterli başarı sağlanamamıştır. Bu olumsuz durumu azaltmak ve ekonomiyi geliştirmek amacıyla hükümet, cumhuriyet sonrası dönem ile başlayan ve daha sonraki yıllarda da devam eden tarımsal destekleme politikalarını ekonomi politikaları içerisinde dahil etmiştir. İlk olarak 17 Şubat 1923 yılında yapılan İzmir İktisat Kongresinde alınan kararla Aşar Vergisi'nin kaldırılmasıyla başlayan tarımsal destekler sonraki dönemlerde kalkınma planları ile geliştirilmeye çalışılmıştır. Ancak yapılan çalışmalar tarımın iyi bir seviyeye gelmesi açısından yeterli olmamıştır. Bu nedenle de tarımsal destekleme politikaları Türkiye açısından geliştirilmesi gereken en önemli konulardan biri olmalıdır. Özellikle Türkiye son yıllarda tarım konusunda dışa bağımlılığı azaltmalı ve destek miktarı artırılarak Türkiye kendi ürünlerini üretmelidir. Bu çalışmada öncelikle Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte uygulamaya konulan tarımsal destekleme politikaları irdelenmekte ve tarımsal destekleme politikaları konusunda çok önemli görülen dönemler incelenmektedir. Ayrıca günümüze kadar geçen süreçte uygulanması hedeflenen ve uygulanan tarımsal destekler açıklanmakta ve

¹ Bu çalışma, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi ve RESSCONGRESS tarafından 25-27 Haziran 2019 tarihleri arasında düzenlenen "3. Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Sempozyumunda" sunulup özet metin olarak yayınlanmıştır.

² Dr. Öğr. Üyesi - Iğdır Üniversitesi - İktisat Bölümü - ozlem.gurcam@igdir.edu.tr

³ Organik TarımYüksek Lisans Öğrencisi - Iğdır Üniversitesi - omeraydin034@gmail.com

sonuç olarak tarımsal destek politikalarının artması ve daha iyi bir şekilde uygulanması konusunda öneriler sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tarım, Tarımsal Destekler, Türkiye.

GİRİŞ

Cumhuriyetin ilk yıllarında tarım, toplumun büyük kısmının geçimini sağladığı kaynak olmuştur. Nüfus 'un %8'i okuma yazma bilmekte iken, %92'si ise okuma yazma bilmemektedir (Sertel, 2015). O dönemlerde nüfus' un büyük bir çoğunluğu geçimini Osmanlı zamanından kalma ilkel tarım yöntemleriyle sürdürmektedir. Tarım alanlarında sulama, gübreleme ve ulaşım gibi önemli tarımsal alt yapı eksiklikleri bulunmaktadır. Halkın büyük bir kısmı tarım yapacak toprağa sahip değil ve toprakların büyük bir çoğunluğu devlet mülkiyetinde olup bu arazilerde üretim köylüler tarafından yapılmaktadır. Üretimin karşılığında ise köylülere geçimlerini sağlayacakları kadar ürün verilmektedir. İlkel ve hayvan gücüne dayalı üretim yöntemi, fazla uğraş ve emeğe rağmen düşük bir verim sağlamaktadır. Çiftçilerden alınan Aşar Vergisinin, çiftçiye dayattığı ağır koşullar altında çiftçiler üretim yapmaktan vazgeçecek bir duruma gelmekle birlikte; bu alınan vergi tarımın ilerleyişini baltalamakta ve ayrıca çiftçinin birikim yapmasına olanak sağlamamaktadır (Dernek, 2006, 7). Cumhuriyetin ilanı ile 17 Şubat 1923'de Aşar Vergisinin kaldırılması, çiftçiye dayatılan ağır verginin son bulması tarımı artırıcı etki sağlamıştır. Uygulanan politika ülke ekonomisine katkı sağlanmıştır. Aşar vergisinin kaldırılması Cumhuriyet dönemi açısından Türkiye'de ilk uygulanan tarımsal destekleme politikası olarak düşünülebilir. Tarımsal destekleme politikalarının temel amacı; tarım kesiminin gelir düzeyinin artırılması, üretim ve fiyat kontrolü, doğal kaynakların dengeli kullanılması, üretimi artırıcı ve kırsal bölgelerin kalkınması olarak sayılabilir (Korkmaz, 2015, 17). Türkiye Cumhuriyeti, her dönemde tarımın gelişmesi ve kırsal kesimin kalkınması için farklı tarımsal politikalar ve desteklemelerde bulunmuştur. Türkiye'de tarım sektörünün desteklenmesinde genel olarak nüfusun besin ihtiyacının karşılanması, tarım gelirlerinin artırılması ve kırsal kalkınmanın gerçekleştirilmesi gibi amaçlar bulunmaktadır (Kandemir, 2011, 105). Çalışmada Cumhuriyet ile birlikte takip edilen yeni gelişmelerin tarımsal destekleme politikaları çerçevesinde tarım sektörünü hangi noktalara getirdiği ve tarımsal destekleme politikalarında ne kadar yol kat edildiği gösterilmektedir.

1. Cumhuriyetin İlanı İle Tarımsal Destekleme Politikaları

1.1 1923-1939 Yılları tarımsal destekleme politikaları

Cumhuriyetin kuruluşu ile her alanda olduğu gibi ülke ekonomisine büyük katkıda bulunan tarım sektörü de ele alınmıştır. Atatürk, 1 Mart 1922'de Türkiye Büyük Millet Meclisi açılış konuşmasında tarımın önemini vurgulamış ve Cumhuriyet daha ilan edilmeden öncede tarımla ilgili ilk beyannameyi yayınlamıştır. Buna göre Atatürk, Aşar vergisinin kaldırılması, tütün tarımının ve ticaretinin yeniden düzenlenmesini, Ziraat Bankası'nın sermayesini artırarak çiftçilerin daha uygun ve daha fazla kredi ile desteklenmesini, tarımsal makinelerin ithalini, hayvan ıslahı ve sayılarını arttıran önlemlerin alınmasını istemiştir (İlbaş, 2016, 5). Ayrıca TBMM açılış konuşmasında Atatürk; *Türkiye'nin gerçek sahibi ve efendisi, gerçek üreticisi olan köylüdür. O halde herkesten çok bolluk, mutluluk ve varlığa hak kazanan ve buna layık olan köylüdür. Bundan dolayı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin ekonomik politikası bu önemli amacının sağlanmasına yöneliktir (Millet Meclisi Tutanak Dergisi D. 1, C. 18, Sa. 2)* sözleriyle çiftçinin ve köylünün önemini vurgulamıştır. Bu gelişmelerin ardından Atatürk öncülüğünde 17 Şubat 1923'de İzmir İktisat Kongresi düzenlenmiştir.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte yeni yönetimin karşılaşılabileceği tüm iktisat politikası sorunlarının tartışıldığı, çeşitli meslek kollarının ve işçi gruplarının da katıldığı kararların grup oylarıyla alındığı bir kongre olmuştur (Boratav, 2005, 45). İzmir İktisat Kongresine her kazadan 3'ü çiftçi olmak üzere işçi, tüccar, sanayici temsilcilerinden oluşan kongreye toplam 1135 çiftçi katılmıştır (Koç, 2000, 152).

İzmir İktisat Kongresi'nde tarım alanı için alınan kararlar ise şunlardır (Koç, 2000, 154);

- Aşar vergisi kaldırılacaktır.
- Tütün tarımı ve ticareti serbest olacak, ihraç edilen tütünün işlenmiş olması gereklidir ve bu ürünlerin vergileri tüketiciden alınacaktır.
- Reji⁴ kaldırılacaktır.
- Tarımsal krediler düzene sokulacaktır.
- Yol vergisi gelirleri yol yapımına harcanacaktır.
- Orman köyleri ile ilgilenilecektir.
- Hayvan hastalıkları ile mücadeleler hızlandırılacaktır.
- Göllerde balık yetiştirilecektir.
- Tamirat atölyeleri kurulacaktır.
- Tarım alet ve makinelerinde standartlaşmaya gidilecektir.
- Pratik tarım dersleri okul programlarına konulacaktır.
- Yükseköğrenim öğrencileri belirli süre içinde köylere gönderilecektir

İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararlar hayata geçirilmeye başlanmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi 17 Şubat 1925'te 552 sayılı kanunla Osmanlı döneminden kalan Aşar Vergisi kaldırılmıştır. Kaldırılan Aşar Vergisi'nin yerine "Arazi Vergisi" yürürlüğe konmuştur. Bu uygulama sayesinde çiftçi Aşar Vergisi'nin ağır yükünden kurtulmuştur. Bu sayede çiftçi ekonomik durumda iyi bir iyileşme sağlamıştır. 1926 yılında ise Medeni Kanun kabul edilmiş ve Medeni Kanun'un kabulü ile çiftçilerin toprak mülkiyeti hakkı yasal olarak gerçekleştirilmiştir. Uygulanan bu iki politika başlangıçta çiftçiler için yararlı politikalar olmuştur (Yavuz, 2000, 11). Alınan bu kararlar ile birlikte tarım sektörü hızlı bir şekilde büyümeye başlamıştır.

⁴ Kırım savaşı ile başlayan iç ve dış borçlanma süreci sonunda 1875 yılında Osmanlı Devleti borçlarını ödeyemeyeceğini açıkladı, alacaklı devletler Osmanlı'nın sunduğu ödeme planını kabul etmedi. Bu ülkeler vergileri kendi kurdukları bir teşkilat olan Osmanlı Dünyunu Umumiye İdaresi (Osmanlı Genel Borçlar İdaresi) vasıtasıyla toplamayı kararlaştırdılar. Bu idare Osmanlı'nın bazı gelirlerine, bu arada en önemli gelir kaynağı olan tütün, alkol ve tuzdan alınan vergilere, el koyarak Osmanlı borçlarına mahsup ediyordu. Yabancılara ait Memaliki Şahane Duhanları Müşterekül Menfaa Reji Şirketi, kısaca Reji, İmparatorluğun tütün üretim ve işlenmesini sıkı şekilde denetliyor ve elde edilen gelirin büyük kısmına el koyuyordu. Burada Memaliki Şahane Osmanlı İmparatorluğuna bağlı ülkeleri ifade etmektedir. Duhan ise Arapça duman demektir, ayrıca kuranda bir surenin ismidir. Burada tütün yerine kullanılmaktadır. Müşterekül Menfaa, ortak çıkarlar anlamındadır (Yücel, 2014, 10).

Tablo 1: GSYİH İçindeki Sektör Payları (%) (Sabit Fiyatlarla)

YILLAR	TARIM	SANAYİİ	HİZMET
1923	42.7	10.4	46.9
1924	47.4	8.5	44.1
1925	44.4	8.9	46.9
1926	49.6	8.6	41.8
1927	39.3	11.8	48.9
1928	42.2	10.6	47.2
1929	49.5	9.0	41.0
1930	46.5	9.9	43.6

Kaynak: Topuz, 2007, s.382

Tablo 1'e bakıldığında tarım sektörünün GSYH içinde önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. Aşar vergisinin 1925 yılında kaldırılması ile birlikte tarım sektörünün GSYH içindeki payı %44,4 iken 1926 yılına gelindiğinde %49,6'ya yükselmiştir. Bu durum 1926 yılında tarım sektörünün 1923-1929 yılları arasında en yüksek GSYH payına sahip olduğunu göstermektedir (Topuz, 2007, 382). Ancak tüm dünyayı olumsuz yönde etkileyen ve 1929 yılında başlayan Büyük Buhran, Türkiye'yi de etkileyerek dış ticaretten sağlanan gelirlerin azalmasına sebep olmuş ve tarım ürünlerinin ihracatında büyük azalmalar meydana gelmiştir. Yaşanan krizin etkisiyle çiftçiler üretim yapamayacak duruma gelmişlerdir. Bu yılda 12.8 kuruş olan buğday fiyatı 4.3 kuruşa düşmüştür. Yaşanan bu gelişmeler ışığında devlet zor durumda olan çiftçiyi korumak amacıyla 1932 yılında 2056 sayılı Buğday Koruma Kanunu'nu çıkartmış ve bir ay sonra Ziraat Bankası'na belirlenen yerlerde 5.5 kuruştan buğday satın alma yetkisini vermiştir (Yavuz, 2000 ve Çivi, 1977). Bu şekilde buğday fiyatının düşmesi engellenmeye çalışılmış ve ellerinde kalan ürünleri satamayan çiftçilere destek sağlanmıştır. Daha sonra devlet desteği içerisinde buğdayla birlikte diğer hububatlarda dahil olmuş ve devlet bu yetkiyi 1938 yılında Toprak Mahsulleri Ofisine (TMO) vermiştir. Bu gelişmelerle birlikte ülkenin tarım sorunlarının çözülmesi için uzman ziraat mühendisleri yetiştirmek amacıyla 1933 yılında Yüksek Ziraat Enstitüsü açılmıştır. Yüksek Ziraat Enstitüsü, kurumsallaşma yolunda atılan önemli bir adımdır (Bacaksız ve Uysal, 2019, 22).

17 Nisan 1934 yılında sanayide planlı döneme geçilmiştir. Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı kabul edilmiştir. İlk olarak beş yıllık kalkınma planını 1928 yılında uygulayan Sovyetler Birliği, dünya ekonomik krizden etkilenmemiştir. Türkiye de 1930 yılında Sovyetler Birliği ile temasa geçerek Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planlarını Sovyet uzmanlarının yardımıyla 1932 yılında hazırlamıştır. Planda, Rusya'dan gelen Profesör Orlof önderliğinde kurulan bir Sovyet heyetten yararlanılmıştır (Ünlü Soylu ve Yaktı, 2012, 371 ve Özyurt, 1981, 128). Planla birlikte tarım sektöründen elde edilen hammaddelerin işlenmesi için gıda ve dokuma sanayi alanlarının kurulup genişletilmesine önem verilmiştir.

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı; sadece devlet tarafından planlanan sanayi işletmeleri ile ilgili projeleri kapsamaktadır. Birinci Beş Yıllık Sanayi Planının temel amacı halkın ihtiyaç duyduğu temel tüketim mallarının devlet eliyle üretilmesidir. Özel sektör yeterli sanayileşme sağlayamadığı için Birinci Beş Yıllık Sanayileşme Planı uygulanmıştır. Birinci Beş Yıllık Sanayileşme Planı ile hızlı bir sanayileşmeye adım atılmıştır (Özdurak, 2017, 28-31);

Bu planın hayata geçirilmesi ile birlikte planda hammaddesi ülke içinde bulunan pamuk, kendir, keten, şeker, suni ipek gibi ürünlerin tesisleri öngörülen beş yıl içinde tamamlanmıştır. Bu tesisler aşağıda sıralanmıştır (İlbaş, 2016, 10);

- 1934 Bakırköy Bez Fabrikası
- 1934 Turhal Şeker Fabrikası
- 1935 Kayseri Bez Fabrikası
- 1937 Nazilli Basma Fabrikası ve Ereğli Bez Fabrikası
- 1938 Gemlik Suni İpek Fabrikası,
- Bursa Merinos Fabrikası

1.2 1939-1960 Yılları tarımsal destekleme politikaları

Atatürk köylüyü topraklandırmak için TBMM onayına sunacağı toprak kanunu beyanı hazırlamış ancak Atatürk'ün ölümü ve sonrasında II. Dünya Savaşı'nın başlaması nedeniyle toprak beyanı kanunu o dönemde ertelenmiştir (Balci ve Karadeniz, 2018, 272). Türkiye bu savaşa dahil olmamış ancak savaş koşullarının etkisiyle önlemler almak zorunda kalmıştır. 2.Dünya Savaşı'nın etkisiyle tarım olumsuz etkilenmiş, Türkiye Cumhuriyeti o dönemde devletçi ithal ikameci politikaları ertelemiş ve savaşın getirdiği olumsuz şart ve koşulların yarattığı ekonomik sıkıntılara göre hareket etmiştir (Özdurak, 2017, 45-47). Savaş yıllarının tarım ürünlerinin fiyatlarını yükseltmesi nedeniyle 1943 yılında Toprak Mahsulleri Vergisi çıkarılmıştır. Bu vergi Osmanlı döneminden kalan Aşar vergisinin ağır şartlarını geri getirmiştir (Demirdöğen ve Olhan, 2017, 10). Toprak Mahsulleri Vergisi, Arazi Vergisi'nin oranını da arttırmıştır. Ancak ne Toprak Mahsulleri Vergisi ne de Arazi Vergisi çiftçileri Aşar Vergisi kadar etkilememiştir (Kaya, 2015, 83). Türkiye II. Dünya Savaşı'na katılmadığı halde savaş ihtimaliyle seferberlik ilan etmiştir. Hükümet savaş için hazırlıklar yapmış ve birçok önlem almıştır. 1940 yılında Türkiye'de toplam nüfusun %76'sı köylerde yaşamış ve tarım ile uğraşmışlardır. Tarım sektöründe çalışan yetişkinlerin askere alınması ülke için çok önemli bir gelir kaynağı olan tarımsal üretimin düşmesine ve gelir kaynaklarının azalmasına sebep olmuştur. Bu durum hükümetin kamu giderleri artmış ve artan bu giderler iki şekilde karşılanmaya çalışılmıştır. Bunlardan ilki para basma yoluyla artan finansman ihtiyacının karşılanmasına yönelik iken; ikincisi ise Toprak Mahsulleri Vergisinin çıkarılması olmuştur (Çomaklı, Koç ve Yıldırım, 2012, 63). Toprak Mahsulleri Vergisi'nin çıkarılmasında temel amaç, savaş döneminde alınan savunma önlemlerinin yol açtığı yükün dengeli paylaşılmasıdır (Şener, 2004, 88).

Devlet çiftçiyi koruyarak toprak sahibi yapmak için toprak reformunu yeniden gözden geçirerek 11 Haziran 1945 tarihinde Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nu çıkarmıştır (Balci ve Karadeniz, 2018, 273). Uygulamada devlete ait arazilerin bir bölümü 432 bin aileye dağıtılmıştır. Aile başına, ortalama 51 dekar toprak düşmüştür (Dernek, 2006). Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu hem büyük toprak sahiplerinin siyasal gücünü kırmayı hem de toprak mülkiyetini tarımsal üretimi arttıracak şekilde yeniden düzenlemeyi amaçlamıştır. Ayrıca bu kanun çeşitli sebeplerle kullanılmayan toprakların ekip biçilerek değerlendirilmesini de amaçlamıştır (Gülçubuk, 2006, 75).

Topraksız çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, mecliste büyük tartışmalara sebep olmuş ve bu yasaya karşı çıkan bir grup milletvekili Cumhuriyet Halk Partisinden ayrılarak Demokrat Parti'yi kurmuşlardır. Bu durum Türkiye'de çok partili hayata geçişin başlangıcı olmuştur (Kayıkçı, 2005, 75).

14 Mayıs 1950'de Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle devletçilik anlayışı yerini liberal politikalara bırakmıştır. Demokrat Parti'nin iktidara gelmesinden kısa süre sonra Kore Savaşı başlamış ve dünyada tarım ürünleri fiyatlarının artmasına neden olmuştur. Yükselen fiyatlar karşısında hükümet programlarında tarım sektörüne ağırlık verilmiş, üretimin artırılması hedeflenmiştir. Bu bağlamda iktidar tarafından tarım öncelikli bir kalkınma uygulanmaya başlanmış ve ekilebilir tarımsal alanları artırılması amacıyla çeşitli politikalar uygulamaya konulmuştur. Türkiye Marshall Yardımlarına başvurmuş ve alınan yardımların %60'ını tarım sektöründe kullanmıştır. Dört yılı kapsayan Marshall yardımları çerçevesinde 1948-1951 yılları arasında Türkiye'ye 152.5 milyon dolar yardım yapılmıştır (Durak ve Coşkun Karadağ, 2017, 98). Alınan yardımlar, tarımda mekanizasyonda kullanılmış ve tarım alanları önemli ölçüde genişlemiştir (Özer, 2014, 71).

1950-1953 yılları arasında tarım sektörü hızlı bir gelişme göstermiş, ekim oranı 14,5 hektarlık alandan 18,8 hektar alana çıkmıştır. Tarımsal üretim bir kat artmış, buğday ekim alanı %100 artarken üretim miktarı %132, verim 95 kg'dan 110 kg'a çıkmış, arpa ekim alanı %63, üretim miktarı %124, verim 95 kg'dan 130 kg'a yükselmiştir. Uygulanan tarım politikaları sonucu tarım kredileri artırılmış, tarımda makineleşme, tarım alanlarının genişletilmesi, tarımsal vergilerin düşürülmesi gibi önemli gelişmeler yaşanmıştır. Ne yazık ki yaşanan bu gelişmeler çok uzun sürmemiş, dış ticaretin serbest bırakılması, dış ticaret açığının en yüksek seviyeye çıkmasına yol açmıştır. Ayrıca yaşanan kuraklık nedeniyle tarım gelirinde %10'luk bir kayıp, milli gelirden ise %3'lük bir kayıp yaşanmıştır (Kaya, Sevinç, Asoğlu ve Sevinç, 2015; Dernek, 2006).

1.3 1960-1980 Planlı kalkınma dönemi tarımsal destekleme politikaları

Türkiye ekonomisinde baş gösteren dış ticaret açığı, bütçe açığı, enflasyon ve 1958 Krizi'nin etkisiyle de Türkiye, dünya ülkelerinin kalkınma planlarını uygulayarak ülke ekonomisini kalkındırma düşüncesinden etkilenmiştir. 1960 yılından itibaren planlı kalkınma anlayışı hakim olmuştur. Devletin ekonomide süreklilik arz eden dış ticaret açıklarını ortadan kaldırmak ve ülke içinde üretilen tüm malları üreten bir ekonomi düzeni sağlamak için Kalkınma Planları hazırlanması gerekliliği ortaya çıkmıştır. İlk olarak 1963 ve 1967 yıllarını kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlanmıştır. Planda köy kalkınmasına büyük ağırlık verilmiş, toplum kalkınması kavramı çerçevesinde deneme çalışmaları başlatılmıştır. Destekli imcece, gönüllülük ve yerel toplumun tümleşikliği öğelerine dayanan toplum kalkınması deneme çalışmaları için 1963 yılı programında, ilçe, bütün köyleriyle birlikte yönetsel birim olarak uygun görülmüştür. Ayrıca Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde Köy İşleri Bakanlığı ve ülke ekonomisini düzenleyebilmek amacıyla 1960 yılında Planlama Teşkilatı kurulmuştur (Kayıkçı, 2005, 79). Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile tarım alanında altyapı ve kırsal bölgelere hizmet sürdürülmüş, verimi artırmaya yönelik tarım uygulamalarının yapılması hedeflenmiştir (İlbaş, 2016, 35). Bu dönemde Toprak Reformu yeniden gündeme gelmiş ve 25 Haziran 1973'te 1757 sayılı Toprak ve Tarım Reformu bölgesi ilan edilmiş ve uygulamaya geçilmiştir. Çok uzun sürmeyen bu reform 1978 yılında Anayasa Mahkemesi kararıyla son bulmuştur (Tekelioğlu, 2010, 57). Yine bu dönemde ekonomide büyük sorunlar yaşanmış ve Kıbrıs Savaşı nedenleri arasında gösterilmiştir.

1980'li yıllara gelindiğinde ise ekonomi çöküntü içerisindeydi ve bu çöküntüden kurtulmak amacıyla 24 Ocak 1980 Kararları alınmıştır. 24 Ocak 1980 Kararlarında, tarım ürünlerinin taban fiyatındaki artıştan düşük tutulması ve destekleme alım

miktarlarının azaltılması öngörülmüştür. Bu durum 24 Ocak 1980 kararlarından en fazla olumsuz etkilenen sektörün tarım sektörü olduğunu göstermektedir. İhracatın artırılması hedeflendiğinden iç tüketimde kısıtlamalara gidilmiş ve tarım ürünlerinin dış alıcılar tarafından satın alınmasını kolaylaştırmak amacıyla ürün fiyatları düşük tutulmuştur ve bunun sonucu olarak 1980'li yıllarda tarımın istihdamdaki payı azalmıştır. Aynı zamanda tarımın döviz katkısı, kaynak kullanımı ve piyasaya katkısı da azalmıştır (Öztürk, Nas ve İçöz, 2008, 21).

1.4. 1980-2000 Yılları tarımsal destekleme politikaları

1980 yılında kabul edilen 24 Ocak kararları ile tarım sanayi gibi birçok ekonomik konularda köklü değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerin temel amacı ise, ekonomide liberalleşmeyi sağlayarak piyasa sisteminin işlerlik kazanması ve özelleştirme uygulamaları ile kamuda küçülmenin sağlanmasıdır. Bu amaçlar doğrultusunda yapılan tarımsal ürün fiyatlarının baskılanması, destekleme kapsamının daraltılması ve iç ticaret hadleri tarım sektörünün aleyhine yapılması gibi bütün uygulamalar tarım sektörünü de olumsuz etkilemiştir. Buna örnek verilirse, iç ticaret haddi 1976-79 yılları 100 kabul edildiğinde, 1988 yılında % 53 gibi bir orana düşmüş yani iç ticaret hacmi % 47 tarım aleyhine dönmüştür (Kandemir, 2011, 105). 1981 yılında destekleme alımlarına konu olan ürün sayısı azaltılmış, 1990 yılına gelindiğinde sadece 10 ürüne destekleme alımı yapılmıştır. 1991 yılında seçim yapılacağı düşüncesiyle 1991 yılında tarım sektöründe uygulanan daralma politikasının tam tersi bir uygulama yapılmış ve desteklenen ürün sayısı artış göstermiştir. Seçim sonrasında koalisyon hükümeti kurulmuş ve hükümet destekleme politikalarında artış yaparak 1992 yılında desteklenen ürün sayısı 26'ya ulaşmıştır (Özkan ve Karaköy, 2018, 145).

1980-2000 yılları arasındaki dönemde yapılan ilk destekleme politikası, toprak dağılımıyla ilgili düzenlemedir. 1 Aralık 1984 tarihinde yürürlüğe giren 3083 sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlemesine Dair Tarım Reformu Kanunu çıkarılmıştır. Kanun sadece sulanan alanlarda uygulanabilmiştir (T.C Resmi Gazete 29.06.1985 no:18796). 1990'lı yıllara gelindiğinde ulaştırma sektörü yatırımları artmış, tarım sektörüne yapılan yatırımların azalma eğilimi devam etmiştir. Tarım sektörünün 1990 yılında payı % 5,4 iken 1993 yılında bu oran % 5'e kadar düşmüştür. 1994 yılına gelindiğinde Türkiye ekonomisinde kriz yaşanmış ve yaşanan krizin temel nedeni olarak da ülke içindeki tasarrufların yetersizliği görülmüştür. Kriz ortamının yarattığı etkiyle Türkiye ekonomisi % 6 küçülmüştür (Özdurak 2017, 197-205). 1995 yılında uygulamaya konulan Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) "Tarım Anlaşması", Türkiye için bağlayıcı olmuş ve bu anlaşma, tarım politikalarında devlet müdahale ve desteğini en az düzeye indirerek tarımsal üretim ve ticareti piyasa yönlendirmesine bırakmıştır (Şahinöz, 2010). 1996 yılında Gümrük Birliğine giriş ve AB uyum süreci çerçevesinde Ortak Tarım Politikası uyum süreci başlamıştır. Tarım ve tarım politikalarındaki farklılıklar nedeniyle Türkiye'nin OTP uyum sağlaması zor olmuştur (Eraktan ve Ören, 2005, 8-9).

Türkiye, 1999 yılında yeniden ekonomik sıkıntılar yaşamış ve borç stoğu sürdürülemez noktaya ulaşmıştır. Türkiye bu noktada IMF'ye niyet mektubu yollamıştır. 9 Aralık 1999 tarihli niyet mektubunda hükümet "kamu sektörüne ilişkin faiz ödemelerinin yükünü düşürmeyi, şeffaflığı ve ekonomik etkinliği artırmayı ve kamu sektörünün vukuu muhtemel yükümlülüklerini azaltmayı" hedeflediğini ve bu hedefe ulaşmak amacıyla öncelikle, tarım reformu, sosyal güvenlik reformu, kamu mali yönetimi ile şeffaflık ve vergi politikası ve idaresi olmak üzere dört alanda yoğunlaşacağını belirtmiştir. Sayılan dört alan içerisinde öncelikli sektör, üretimle ilgili olan tarım sektörüdür. Bu mektupta tarım politikalarıyla ilgili bir bölüm ayrılmıştır. Bu bölüm "Tarım Reformu" diye adlandırılmıştır. Tarım Reformu diye

adlandırılan bu bölümde; destekleme fiyatları dünya piyasa fiyatlarına uyumlu hale getirilmesi, aşamalı bir biçimde destekleme alımlarının kaldırılması ve doğrudan gelir desteği sistemine geçilmesi gibi önlemler bulunmaktadır. Ayrıca tarımda desteklerin kaldırılarak piyasa ekonomisi koşullarının geçerli sayılmasıyla kamu kaynakları üzerindeki baskının azaltılması, tarımsal politikalarının uluslararası pazara göre biçimlendirilmesi, yeni sanayi ürünlerine pazar açılması, tarımsal nüfusun azaltılması, tarımdaki istihdamın azaltılması amaçlanmıştır (Abay, Olhan, Uysal, Yavuz ve Türkekul, 4; Doğan, 2000). Yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere 2000 yılına kadar uygulanan tarımsal destekleme politikaları, amacına yeterince ulaşamamış, hatta bazı sorunlara yol açmıştır. Destekleme kapsamına alınan ürünler, siyasi kaygılarla, bir daha bu kapsamdan çıkarılmamıştır. Ayrıca bu ürünler devlet tarafından görevlendirilen kurumlarca satın alındığı için, üreticilerin pazarlama ile ilgili sorunları olmamış, prim sistemine geçişle birlikte, üretici ürününü pazarlama konusunda kendi kaderine terkedilmiştir. Yeterince örgütlenmiş ürün borsaları oluşmadığından, bu uygulama beraberinde pazarlama sorununu da getirmiştir. Bir yandan ürünün satın alınması sırasında dünya fiyatlarının üzerinde fiyatlar belirlenmiş, öte yandan satın alınan ürünlerin depolanması ve korunması yüksek maliyetlerle karşılaşılmasına neden olmuştur. Bu maliyetler, Merkez Bankası ve Ziraat Bankası kredileri ile karşılanmıştır. Ancak alınan krediler zamanında ödenemediğinden, ciddi bir finansman sorunu yaşanmıştır (Öztürk ve Narin, 2004, 18).

2. Türkiye'nin Günümüzdeki Tarımsal Destekleme Politikaları

Ekonomik sıkıntılar içinde olan Türkiye, 2001 yılının Şubat ayında tarihinin en büyük krizlerinden birini yaşamıştır. Krizin hemen ardından 2001 yılının Nisan ayında Güçlü Ekonomiye Geçiş programı yürürlüğe konulmuştur. 2001-2002 yıllarını kapsayan program, Eylül ayında ABD'de gerçekleşen terör saldırılarının dünya ekonomisine yaptığı olumsuz sonuçlardan dolayı programın kapsamı 2002-2004 yılları arasını kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Ekonomik istikrar programı çerçevesinde uygulamaya konulan, Tarım ürünlerine fiyat desteklerinden vazgeçilmiş, Doğrudan Gelir Desteği getirilmiştir (Kuşat, 2015). Doğrudan Gelir Desteğinin yoksullukla mücadele etmek ve geçim imkânı sağlamak gibi sosyal amaçları bulunmaktadır. Doğrudan Gelir Desteğinden yararlanacak kitle; piyasaya ürün sunamayan küçük çiftçiler ve fiyat desteklerinden yeteri anlamda yararlanamayan küçük aile işletmeler olmuştur (Şahinöz, 2000, 293). Yine bu dönemde Et-Balık, Tekel (içki-sigara), Türkiye Şeker Fabrikası v.s gibi kamuya bağlı tarım işletmeleri de özelleştirilmiştir (Şahinöz, 2010, 337). Ayrıca 2003 yılında mazot ve 2005 yılında gübre desteği verilmiştir. Bu destekler, üreticilerin ekim alanı ve üretim miktarlarına göre değişiklik göstermiştir (Demirdöğen ve Olhan, 2017, 13).

Türkiye 2000 yılından sonra tarımsal desteklemelere önem vermiş ve özellikle dokuzuncu ve onuncu kalkınma planlarında tarımsal desteklere yönelik politikalar uygulamıştır.

➤ Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013);

İlk kez bir plan dönemi 7 yıl olarak belirlenmiştir, planların normal süresi beş yıl olarak planlanırken 9. Kalkınma Planı, AB mali takvimi dikkate alınarak hesaplandığından 7 yıllık bir süre için hazırlanmıştır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda tarıma yönelik politikalar içerisinde yer alan (İlbaş, 2016, 40);

- Arazi ve doğal kaynak kullanımının artması
- Tarım bilgi sisteminin geliştirilmesi

- Destekleme ve teşviklerin devam ettirilmesi
- Üretim giderleri ve maliyetlerinin düşürülmesi
- Tohumculuğun geliştirilmesi
- Yaş sebze ve meyve üretiminin yaygınlaştırılması
- Organik üretimin artırılması

gibi maddeler plan çerçevesinde hayata geçirilmeye çalışılmıştır.

➤ Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)

2013 hedefleri doğrultusunda yüksek refah düzeyi, bilgi toplumu, kaynakların sürdürülebilirliği ve çevrenin korunması gibi unsurları kapsayacak şekilde tasarlanmıştır. Planda tarımsal işletmeleri optimal gelir seviyesine çıkarmak üzere çalışmalar yapılacak, tarımsal desteklerin sosyal ve üretim amaçlı dağıtılacağı, verilen desteklerin etkinliğinin ölçüleceği, gen kaynaklarının korunması, gen ıslahı çalışmalarının devam etmesi öne çıkan politikalar olmuştur. Planda tarımla ilgili politikalara bakıldığında herhangi köklü bir değişimin olmadığı önceki dönem politikalarıyla benzer özellik taşıdığı söylenebilir (Çağlar ve Acar, 2013, 24).

2.1 Türkiye’de tarımsal desteklemelere dair bütçe verileri

Türkiye’de tarım alanına yapılan destekler, üretimin devamlılığının sağlanması, çiftçilerin iyi bir gelir düzeyine sahip olması, çevrenin korunması ve verimlilikte istenilen seviyeye ulaşılması amacını sağlamaktadır. Bu anlamda 25 Nisan 2006 yılında 5488 sayılı Tarım Kanunu Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Türkiye’de tarımsal desteklemeler konusunda en önemli yazılı belge olarak kabul edilmektedir. Kanun’un önemli bir yerinde destekleme uygulamaları ile ilgili ifadelerin yer aldığı görülmektedir. Tarımsal desteklemelerin amacı ve ilkeleri, tarımsal destekleme araçları ve uygulama esasları gibi konular bu kanunda belirtilirken tartışmalara açık olan en önemli noktanın da destekleme bütçesi ile ilgili olduğu söylenebilir Kanun’un 21. maddesinde “tarımsal destekleme programlarının finansmanı bütçe kaynaklarından ve dış kaynaklardan sağlanır. Bütçeden ayrılacak kaynak, GSMH’nın %1’inden az olamaz” denilmektedir (Ataseven, 2016). Bu kanunla kırsal alanların kalkınması ve tarım sektörünün geliştirilmesi ve desteklenmesi için politikalar çıkarılmıştır.

Tablo 2: Türkiye’de 2006-2018 Yılları Arası Tarımsal Desteklere Dair Bütçe Verileri (Milyon TL)

Veri Seti/Yıllar	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*
Tarımsal Destekleme Ödemeleri (Milyon TL)	4.747	5.555	5.809	4.495	5.817	6.961	7.553	8.684	9.148	9.971	11.489	12.722	14.514
Tarımsal Destekleme Ödemelerinin GSYH İçindeki Payı (%)	0,6	0,6	0,6	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4

Tarımsal Destekleme Ödemelerinin Merkezi Bütçe İçindeki Payı (%)	2,7	2,7	2,6	1,7	2	2,2	2,1	2,1	2	2	2	1,9	1,9
Tarımsal Destekleme Ödemelerinin Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranı (%)	28	17	4,6	-22,6	29,4	19,7	8,5	15	5,3	9	15,2	28,7	28,7

Kaynak: Özkan ve Karaköy, 2018, s.15 ve Hazine ve Maliye Bakanlığı verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

*2018 yılı gerçekleşen tutarlar verilmemiş olup 2018 yılı içerisindeki bütçe tutarı verilmiştir

Tablo incelendiğinde, 2006 yılında yapılan 4,7 Milyar TL olan destek ödemelerinin, 10 yıl sonra 2016 yılında ise 11,5 Milyar TL olduğu görülmektedir. Bu oran % 242'lik dikkat çekici yükseklikte bir artış olarak görülmesine rağmen; bu desteklerin GSYH içindeki payının % 0,6'dan % 0,4 seviyesine düştüğü görülmektedir. Aynı şekilde tarımsal destekleme ödemelerinin merkezi bütçe içindeki payında da düşüş görülmektedir. Desteklemelere baktığımızda 2006 yılına yapılan % 28'lik destek ile 2016 yılında yapılan % 15,2'lik bir desteğin başlangıç yılının çok altında kalan bir artış söz konusudur. On yıllık destekleme ödemelerine baktığımızda oranlarda standart bir artış olmadığı göze çarpmaktadır (Özkan ve Karaköy, 2018).

Tablo 3: Toplam Tarımsal Destek (Milyar TL)

Veri Seti/Yıllar	2002	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Destek (Milyar TL)	1,8	8,7	9,1	10,0	11,6	12,8	14,5

Kaynak: Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2018 yılı bütçe sunumu

Tablo 2'de 2002-2016 yılları arası desteklemeler yer alsa da son dönemlere baktığımızda Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın 2018 yılı bütçe sunuşunda, 2017 yılında toplamda 12,8 Milyar TL nakit destek sağlanmıştır. 2018 yılında ise 14,5 Milyar TL desteğin tarım sektörüne sunulması planlanmaktadır. Tablo 3'de de 2013-2018 yılları arasındaki toplam tarımsal destek miktarı gösterilmektedir (Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2018).

2.2 Türkiye'de tarımsal destekleme ödemeleri

Türkiye'de tarımsal destekleme ödemeleri içerisinde Alan Bazlı Tarımsal Destekler, Fark Ödemesi Destekleme Ödemeleri, Hayvancılık Destekleme Ödemeleri, Kırsal Kalkınma Amaçlı Tarımsal Destekleme Ödemeleri, Tarım Ürünleri Sigortası, Telif Edici Ödemeler Kap. Tarımsal Ödemeleri, Diğer Tarımsal Amaçlı Transferler yer almaktadır. Tablo 4 Türkiye'de 2010-2018 Yılları Tarımsal Destekleme Ödemelerini göstermektedir.

Tablo 4: Türkiye’de 2010-2018 Yılları Tarımsal Destekleme Ödemeleri (Milyon TL)

Destek Konusu	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*
Alan Bazlı Tarımsal Destekler	2.004	2.005	2.201	2.199	2.406	2.610	2.771	2.635	3.645
Fark Ödemesi Destekleme Ödemeleri	2.056	2.502	2.364	2.607	2.685	2.728	3.174	3.888	3.548
Hayvancılık Destekleme Ödemeleri	1.158	1.727	2.195	2.756	2.665	2.973	3.031	3.848	4.036
Kırsal Kalkınma Amaçlı Tarımsal Dest. Ödemeleri	304	250	241	478	613	627	1.169	795	1.724
Tarım Ürünleri Sigortası	80	239	263	299	357	529	704	860	958
Telafi Edici Ödemeler Kap. Tarımsal Ödemeleri	81	85	100	123	125	133	186	191	186
Diğer Tarımsal Amaçlı Transferler	134	153	190	223	297	372	455	503	418
Toplam	5.817	6.961	7.553	8.684	9.148	9.971	11.489	12.722	14.514

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı, <https://www.hmb.gov.tr>

*2018 yılı gerçekleşen tutarlar verilmemiş olup 2018 yılı içerisindeki bütçe tutarı verilmiştir.

Tablo 4’e bakıldığında 2010 – 2018 yılları arasında en fazla ödeme yapılan tarımsal desteklemeler Fark Ödemesi Destekleme Ödemeleri, Alan Bazlı Destekleme Ödemeleri ve Hayvancılık Destekleme Ödemeleridir. Toplam tarımsal destekleme ödemeleri her yıl artış göstermektedir. Ancak Kırsal Kalkınma Amaçlı Tarımsal Destekleme Ödemelerinin Türkiye’nin durumu da düşünüldüğünde arttırılması gerekir. Türkiye gelişmekte olan, sanayi konusunda tam olarak kendini kanıtlanamamış ve tarım konusunda yeterli alt yapısı bulunmayan bir ülke olması nedeniyle tarımsal destekleme ödemelerine çok daha fazla önem vermeli özellikle kırsal kalkınma amaçlı tarımsal destekler ve alan bazlı destekleme ödeme miktarları yükseltilmelidir. Alan bazlı desteklemeler; mazot, gübre, organik tarım, toprak analizi ve iyi tarım destekleri ile fındık üreticilerine destekler olarak uygulanmaktadır (Günay, 2017). Kırsal kalkınma amaçlı tarımsal destekler ise kırsal alanda ekonomik ve sosyal gelişmeyi

sağlamak, tarım ve tarım dışı istihdamı geliştirmek, gelirleri artırmak ve farklılaştırmak için kadın ve genç girişimciler öncelikli olmak üzere gerçek ve tüzel kişilerin ekonomik faaliyetlerine yönelik yatırımlar için yapılan hibe ödemeleridir. Bitkisel ürünler, hayvansal ürünler, su ürünleri, ürün işlenmesi, paketlenmesi ve depolanması, soğuk hava deposu yapımı, çelik silo yapımı, tarımsal üretime yönelik modern sabit yatırımlar, kırsal turizme yönelik yeni yatırımlar ve sulama yatırımları hibe kullanılacak temel yatırım alanları olarak belirlenmiştir (Yıldız, 2017, 49).

Tablo 5: 2006-2017 Yılları Arasında Tarım Kanuna Göre Tarım Sektörünün Kaybı

YILLAR	GSYH (Milyon TL)	GSYH (Dolar)	Tarımsal Destekler (Milyon TL)	Tarımsal Destekler (Bin Dolar)	Tarımsal Desteğin GSYH Oranı (%)	Milli Gelirin %1'i	Fark (Milyon TL)
2006	789.228	547.832	4.747	3.294.240	0,60	7.892	-3.145
2007	880.461	677.438	5.643	4.340.769	0,64	8.805	-3.162
2008	994.783	776.643	5.864	4.577.674	0,59	9.948	-4.084
2009	999.192	646.893	4.749	3.075.777	0,48	9.992	-5.243
2010	1.160.014	772.365	5.947	3.959.387	0,51	11.600	-5.653
2011	1.394.477	831.696	7.085	4.224.806	0,51	13.945	-6.860
2012	1.569.672	871.125	7.673	4.258.047	0,49	15.697	-8.024
2013	1.809.713	950.355	9.047	4.751.576	0,50	18.097	-9.050
2014	2.044.466	934.857	9.208	4.210.334	0,45	20.445	-11.237
2015	2.338.647	861.879	9.971	3.675.267	0,43	23.386	-13.415
2016	2.608.526	862.746	11.489	3.799.272	0,44	26.085	-14.596
2017	3.035.450	831.630	12.770	3.498.630	0,42	30.355	-17.585
							102.053

Kaynak: <https://www.tarimorman.gov.tr>

*2018 yılı verileri henüz yayınlanmamıştır.

Tarım kanununa göre tarımsal desteklemeler için bütçeden ayrılacak toplam kaynağın GSMH'nin %1'inden az olamayacağı kararı alınmıştır. Ancak tabloyu incelediğimizde kanuna rağmen 12 yılda tarım sektörü 102 Milyar TL az ödeme yapılmıştır. Bu durumda tarımsal üretimde büyük kayıplar yaşanmış, tarımsal üretimde yaşanan bu kayıp ithalatı arttırmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar olan bu uzun zaman dilimi içerisinde tarım her dönemde ekonomik anlamda güçlü bir olgu olduğu karşımıza çıkmıştır. Tarımın Osmanlı döneminden kalan ağır şartların iyileştirilmesi, Aşar vergisinin kaldırılması çiftçinin üzerindeki yükü alıp üretimi arttırıcı bir etki yaratmıştır. Tarımsal üretimin önemli olması devletin üretimi destekleyici teşvikler ve politikalar çıkarması, üretimde önemli bir rol oynamıştır. Savaş yıllarının olumsuz şartlarını gerekse kriz durumlarıyla karşı karşıya kalmış bir ekonomi olarak uygulanan politikalarla ülke ekonomisinin daha fazla kötüye gitmesini engellemeye çalışılmıştır. Uygulanan tarımsal politikalarla tarım sektörünün gelişimini sağlamak ve ülke ekonomisini arttırmak temel amaçlardandır.

Ülkemizde tarım alanında ve tarımı geliştirmek amacıyla yapılan Planlı Kalkınma Politikalarının çoğu bir önceki planlı dönemin aynası niteliğini taşımakta olduğunu

görüyoruz. Uygulanan planların ülke tarımsal üretim ihtiyaçlarına göre düzenlenip her planda yenilikçi yaklaşımlara açık olmak gerekir. Tarımda eğitilmiş, teknolojik gelişmeleri takip edip uyum sağlayabilen verimli işgücü ile üretim yapabilen bir toplum olgusu oluşturabilirsek Ülkemiz tarımda büyük ilerlemeler yakalayacaktır. Tarımın politikalar ve tarımsal desteklerle daha iyi bir noktaya gelmesi için ne yapılmalı;

- Çiftçi temsilcileriyle görüşüp yapılan desteklerin etki ve faydaları analiz edilmeli,
- Halkın ve çiftçinin ihtiyaçları doğrultusunda politikalar uygulanmalı
- Tarım sektörü her yıl yeteri kadar desteklenmeli,
- Çiftçilerle yapılan desteklerle ilgili anket yapılması, gerekirse çiftçinin istekleri doğrultusunda bazı destekleri kaldırarak yerine daha etkin destekleme getirilmeli,
- Destekler üreticinin planlama yapabilmesi için ekim öncesi bilgilendirilmesi,
- Köyden kente göçün engellenmesi için köy yaşam koşulları iyileştirilmeli,
- Bölgelerin en verimli ürün ve toprakların verim oranları belirlenmeli, bu bilgilerle Tarım Bilgi Sistemi oluşturulmalı
- Dışa bağlı olduğumuz tarımsal ürünlerin üretim desteği arttırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abay, C., Olhan, E., Uysal, Y., Yavuz, F. & Türkekul, B. (t.y), Türkiye'de Tarım Politikalarında Değişim, Ziraat Mühendisleri Odası, http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/1ce689121e39821_ek.pdf?tipi, (Erişim: 12.08.2019).
- Ataseven, Y. (2016), Türkiye'de Tarımsal Destekleme Politikaları: Genel Bakış Ve Güncel Değerlendirmeler, https://www.researchgate.net/publication/312918415_Turkiye'de_Tarimsal_Destekleme_Politikaları_Genel_Bakis_ve_Guncel_Degerlendirmeler, (Erişim: 12.08.2019)
- Bacaksız, M. A., & Uysal, S. (2019). Tarımsal Kalkınmada Devletçi Politikaların Önemi: Türkiye'de 1930-1939 Dönemi İçin Bir Değerlendirme/The Importance of Statism Policies For Agricultural Development: An Evaluation of Turkey's 1930-1939. *Uluslararası Ekonomi İşletme ve Politika Dergisi*, 3(1), 19-36.
- Balcı, M. & Karadeniz, Y (2018). 1945 Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu Tartışmalarının Siyasetteki Muhalif Oluşuma Etkisi ve Demokrat Parti'nin Kuruluşu, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 57. Sayı, ss: 271-279.
- Boratav, K. (2005). Türkiye İktisat Tarihi 1908-2002, İmge Kitapevi, 8. Baskı, Ankara.
- Çağlar, E., & Acar, O. (2013). Onuncu Kalkınma Planı Hakkında Bir Değerlendirme. *Plan, 2023 Hedeflerinin Yol Haritası Olabilir Ancak Sahiplenilmesi Şart, Tepav Değerlendirme Notu*, <https://tepav.org.tr>, (Erişim: 25.05.2019).
- Çivi, H. (1977). Tarımsal Ürünlerde Taban Fiyatlar ve Türkiye'de Taban Fiyat Uygulaması, Atatürk Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları, No: 59, Erzurum.

- Çomaklı, Ş. E., Koç, F. & Yıldırım, K. E. (2012), Türk Vergi Hukukunda Tartışılan Bir Vergi: Toprak Mahsulleri Vergisi, *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 4, No: 2, ss: 61-70.
- Demirdöğen, A., & Olhan, E. (2017). Türkiye Tarımının Kısa Tarihi: Destekleme Politikası Özeli. *Turkish Journal of Agricultural Economics*, 23(1).
- Dernek, Z. (2006). Cumhuriyet'in Kuruluşundan Günümüze Tarımsal Gelişmeler. *SDÜ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 11(1), 1-12.
- Doğan, S. (2002). Dünya Tarım Ürünleri Ticaretinin Liberalleşmesine Yönelik Düzenlemelerin Türk Tarımına Yansımaları. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (7).
- Durak, B. & Coskun Karadağ, N. (2017). Türkiye'de Tarım Politikaları ve Vergilendirilmesi-1. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 1, ss: 89-104.
- Eraktan, G., & Ören, N. (2005). AB Ortak Tarım Politikası, Reform Süreci ve Türkiye'ye Etkileri. *Ankara: Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi*, 1, 23-33.
- Gülçubuk, B. (2006). Türkiye'de Tarım, GTHB Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı Yay., Ankara.
- Günay, H. F. (2017). Türkiye ve Avrupa Birliği'nde Tarımın Önemi ve Mali Destekler Bağlamında İncelenmesi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.
- Kandemir, O. (2011), Tarımsal Destekleme Politikalarının Kırsal Kalkınmaya Etkisi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, Cilt: 3, No: 1, ss: 103-113.
- Kaya, K., SEVİNÇ, G., Asoğlu, V., & SEVİNÇ, M. R. (2015), Cumhuriyet Dönemi (1923-1950) Tarım Sektöründeki Gelişmelerin Günümüz Kırsal Kalkınma Anlayışı ile Karşılaştırılması. *Kamu-İş*, 14(1), 63-98.
- Kaya, S. Y. (2015), İskan ve Toprak Dağıtım Politikaları Işığında Çiftçiye Topraklandırma Kanunu. *Journal of Economics*, Cilt: 2, Sayı: 3, ss: 77-105.
- Kayıkçı, S. (2005). Cumhuriyet'in Kuruluşundan Günümüze Kadar Köye Ve Köylüye Yönelik Olarak İzlenen Politikalar. *Türk İdare Dergisi*, 448, 70-87.
- Koç, İ. C. (2000). İzmir İktisat Kongresi'nin Türk Ekonomisinin Oluşumuna Etkileri. *Atatürk Dergisi*, 3(1), 145-167.
- Korkmaz, V. (2015). *Tarım Ürünlerini Destekleme Politikaları: Türkiye Ve AB Karşılaştırması*. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Kuşat, N. (2015). Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı Sonrası Cari Açıklar Ve Hizmet Sektörünün Kullanılabilirliği. *Akademik Bakış Dergisi*, (51), 32-48.
- Özdurak, T. Samet (2017), Türkiye Ekonomisi Ders Notları, İkinci Sayfa Yayınları, 3. Baskı.
- Özer, S. (2014). Demokrat Parti Dönemi Zirai Makineleşme Hareketi ve Sonuçları, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, No 31, ss: 61-80.
- Özkan, G. & Karaköy, F. (2018). Türkiye'de Ve Avrupa Birliği'nde Tarımsal Desteklerin Değerlendirilmesi. *İktisadi İdari Ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 3(6), 139-157.
- Öztürk, F. & Narin, M. (2004). Türk Tarım Politikaları ve Doğrudan Gelir Desteği, DPT, Türkiye İktisat Kongresi, 5-9 Mayıs, İzmir / Türkiye
- Öztürk, Ş, Nas, F. & İçöz, E. (2008), 24 Ocak Kararları, Neo-Liberal Politikalar ve Türkiye Tarımı, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1/2, ss: 15-32
- Özyurt, H. (1981), Atatürk Dönemi Birinci ve İkinci Beş Yıllık Sanayileşme Planları ve Türk Ekonomisindeki Yapı Değişikliğine Etkileri (1933-1938), *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, Özel Sayı, S. 19, ss: 119-148.
- Şahinöz, A. (2000). Tarım Reformu "Made in IMF". *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), 287-305.

- Şahinöz, A. (2010). Yeni Binyıl' da Yeni Tarım Politikaları. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 19, 331-349.
- Şener, S. (2004). İkinci Dünya Savaş Yıllarında Türkiye'de Tarım Politikası Arayışları, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7/1, ss: 73-92.
- Tekelioğlu, Y. (2010). Toprak Reformu Ve Türkiye Uygulamaları. *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(19), 43-80.
- Topuz, A. G. H. (2007). Cumhuriyet Dönemi Ekonomisinde Tarımsal Yapının İncelenmesi (1923-1950). *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(3), 377-390.
- Ünlü Soylu, P. Ve Yaktı, Ö. (2012). Devletçiliğe Yönelmede Bir Köşe Taşı: Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı, History Studies, *International Journal of History*, Prof. Dr. Enver Konukçu Armağanı, ss. 365-379.
- Yavuz, F. (2000). Türkiye'de Tarım Politikası, *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 31, Özel sayı, ss: 9-22.
- Yıldız, F. (2017), Türkiye'de Merkezi Yönetim Bütçesinden Yapılan Tarımsal Destekleme Ödemelerinin Tarımsal Üretim Üzerindeki Etkisi: 2006–2016 Dönemi, *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 104, ss: 45-63.
- Yücel, F. (2014), Cumhuriyet Türkiye'sinin Sanayileşmede İlk önemli Adımı: Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı 1934-1938, TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası, EMO Yayın No: EK/2014/588, Ankara.
- <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18796.pdf> (Erişim: 25.05.2019).
- <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/02/20180226-15.pdf> (Erişim: 25.05.2019).
- <https://www.slideshare.net/ArfanLBA/kuruluundan-gnmze-cumhuriyetin-tarm-politikalar-ilba-pdf> (Erişim: 25.05.2019).
- <http://www.tesav.org.tr/wp-content/uploads/2018/03/SON-T%C3%9CRK%C4%B0YE-%C4%B0%C3%87%C4%B0N-TARIMIN-%C3%96NEM%C4%B0-VE-TARIMA-BAKI%C5%9E-SAM%C4%B0-DO%C4%9EANIN-SUNU%C5%9EU.pdf> (Erişim: 25.05.2019).
- https://www.tbmm.gov.tr/tarihce/ataturk_konusma/1d3yy.htm (Millet Meclisi Tutanak Dergisi D. 1, C. 18, Sa. 2) (Erişim: 25.05.2019).
- https://www.tarimorman.gov.tr/Belgeler/ButceSunumlari/ButceSunumu_2018.pdf (Erişim: 25.05.2019).
- <https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/Veriler/GSYIH.xlsx> (Erişim: 25.05.2019).
- <https://www.hmb.gov.tr/bumko-merkezi-yonetim-butce-gerceklesmeleri-ve-beklentiler-raporu> (Erişim: 25.05.2019).